

Učitel matematiky

František Nušl

Ze vzpomínek na profesora Josefa Steinhausera

Učitel matematiky, Vol. 4 (1996), No. 2, 125–128

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/151461>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1996

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

ZE VZPOMÍNEK NA PROFESSORA

JOSEFA STEINHAUSERA

FRANTIŠEK NUŠL

Josef Steinhauser byl jedním z nejstarších profesorů gymnasia Jindřichohradeckého. Poznal jsem jej jako svého profesora. Byl již stár, vysoké, silné postavy s velikým, prošedivělým vousem. Vlas měl dlouhý, hladce na zad sčesaný, a byl jedním z nejhorlivějších basistů Hradeckého „Černína“. Celé jeho vzezření bylo vážné, pohled přísný, ale vždy jasný. Nikdy jsem jej neviděl delší dobu mrzutého, zvláště ve škole ne. Býval vždy buď veselý, anebo se zlobil, a to moc křičel.

Svou radost dával na jevo ve škole tím, že nás huboval, jak jsme málo živí, málo pohybliví, všechno jsme mu dělali pomalu. K tabuli musil každý letět, z křídly lítaly kousky, když jsme kreslili centrum C a bod A , a přitom i když vyvolaný nejvíc křičel „Máme kruh, centrum C , radius CA “, Steinhauser to neslyšel. „Co to breptáš? Slyšíte ho vzadu?“ („Slyšíme“) „Ne! Ne! Já ho neslyším! Máš souchotiny? Trápí tě něco? Mluv hlasitě! Sedni! Nušl, 'di k tabuli!“ Já vylít a už po cestě jsem křičel. Na tabuli jsem křídou tlačil, jak jsem mohl, a psal ohromná písmena. To měl rád, ale bylo to všechno málo! Dělal, jakoby se zlobil a pořád něco hučel: „No tak, podívejte, výbornej žák! To je všechno pomalu! Čerstvě, čerstvě! To je u mne jen dostatečně! Taky to neumíš! (Při tom jsem počítal a odříkával pravidla bez nejmenší překážky — ale Steinhauser huboval dál.) To pořád, že řeší úlohy, a bůh ví, kde to vopisuje. A pro školu nedělá nic. A já mu dal takovou známku! Francouzskej student by to měl hned, hned!“

Zatím jsem napsal už výsledek, pětkrát podtrhl. „No tak to pověz!“ Já odříkával výsledek, opakuje přitom otázku, jak byla dána. Steinhauser zatím chodil po škole a zastavil se před jedním, jenž pomalu mluvil, byl hloupý, nemyslíl a vyvaloval oči. „To koukáš, vid', 'di, vopakuj to! — No, no, to to trvá, než von se zvedne,

barón, moc tě krmějí, hloupneš“. — Sotva promluvil „Himl hergot, to je pitomec! Děti, pamatujte si to, největší neštěstí je, dyž otec musí říci: Co jsem to zplodil za hovado!“

Již z toho, co jsem řekl, je patrné, jak bylo při Steinhausových hodinách ve škole živo. My jsme opravdu každý cítili, jak v nás proudí krev — a po hodině ani jedenkrát jsem neviděl, že by se byl kdo protahoval nebo zíval — jakož často se stávalo po hodinách jiných. My jsme se sice žádnými velikými matematiky nestali — ale naučili jsme se víc, než by si kdo myslel. Steinhauser nehrál s námi komedii, to již byl jeho způsob, jímž nás učil i myslit i jednat. V té největší legraci bylo vždy jádro pravdy — a my jsme je vždy velmi dobře vycítili — jinak bychom nebyli mohli mítí Steinhausera v té úctě, v jaké jsme jej vždy měli. On nám rozuměl, my rozuměli jemu, my cítili, že za tím přísným vousatým obličejem se skrývá duše poctivá, která nás má ráda. A proto jsme jej milovali.

A Steinhauser byl pořád stejný. Mluvil a zlobil se stejně čile od začátku až na konec hodiny, ani minutinku nepřestal myslit. Do svého příručního katalogu psal jen tehdy, když ho někdo rozlobil. To si sedl za katedru a dívaje se do notesu, s brkovým perem v ruce, vyvolával a odháněl od tabule jednoho za druhým. Často už mechanicky vyvoláváje psal šestku (úplně nedostatečně). A tak jich třeba deset odehnal za sebou od tabule. Nikdo mu správně nemluvil. On na př. řekl: „Máme kruh“, ten u tabule řekl také, „Máme kruh“. „Sedni!“ a už měl 6 ! Vyvolal druhého. „Máme kruh“, „Máme kruh“. „Sedni!“ A tak to šlo dále, až jeden přišel a řekl: „Máme kruh, centrum C , radius CA .“ To vstal, oddychl si, — „no konečně jeden zmoudřel, pitomci, „máme kruh“, a stojí a kouká! Tabule je prázdná a kluk lže!“ (To se totiž hned musilo kreslit.) Ti všichni, kteří byli vyvoláni, dostali 6 a poslední 1. Jenže to nic neplatilo.

Často tvrdili v první lavici, že také ten poslední ještě než byl u tabule dostal 6, i musil si napsanou už 6 dodatečně zasloužit. Na něco neodpověděl, „sedni!“ a Steinhauserovo péro psalo mechanicky novou 6. ...

Když jsme poprvé dokázali ve škole větu Pythagorovou, když Steinhauer okázale napsal: *q. e. demonstrandum* — obrátil se a zůstal udiveně koukat! Konečně volně a vážně řekl: „No tak! Naděje vlasti! — Ubohá vlast! Za živa hnijou! Von se nikdo nediví! Musile, div se!“ (Celá škola se diví, jeden přes druhého hučí jéje — jééé ...) „Jó teď! To si si měl dřív vzpomenout!“ ...

Při komposici byl klidnější. Jen málokdy seděl za katedrou, většinou chodil a napomínal: „Seď rovně, vypni prsa, nebrykslej tak do toho, dej ty brejle dolů, kup si lepší inkoust, myslí, hodina uteče, já nečekám“. Do sešitu se musely psát důvody, a to neustále. Ani $a + a$ se nesmělo sečíst bez „důvodu“. Důvod totiž byl pojem velice široký; to bylo pravidlo, definice, úvaha, vůbec všechen text ve vypracování. Ku př.: kdy počítáme složenou trojčlenkou: „složenou trojčlenkou počítáme, máme-li dvě řady rovně souvislých a po dvou rovnorodých veličin“. Pak se neznámá rovná atd. Nebo: „Úroky se rovnají procentům násobeným počtem set a počtem let“. Steinhauerova pravidla byla přesná a stručná, ani jediné slůvko nebylo zbytečné a nesmělo se vynechat.

Když Steinhauer studoval, byli „iný“ studenti! Sextáni nosili cylindry a rukavice a oktáváni měli už pět let vous. Tabule se za hodinu padesátkrát popsala! Lítalý z ní třísky, když Steinhauer psal. „Okny se valil ven prach od křídý a venku stáli lidi a ukazovali: Vida, tam pracujou matematiku! Ale čím dále je ta česká mládež zkaženější, lenivější! Hloupne! Ve Francii a ve Švýcarsku, to bys koukal na studenta! Tam i policajti budou brzy počítat sinus a cosinus! Každý dostane knížku jako logarithmy. Tam bude mít souřadnice; pude tolik kroků podél abscissy a tolik podle ordinaty, chmátne a bude držet zloděje! Ani koukat nemusí!“

„Blázni, matematika je štěstí, blaho, spokojenost, všecko! Ale musíš mít čistý svědomí a poctivý srdce! Pán bůh je složen ze samých cifer! A člověk je zvíře, kerý tradýruje matematiku. Nebo kerý říká, poněvadž, poněvadž, poněvadž, protože, tedy a zase poněvadž, poněvadž atd. Vůl to nedovede!“ A při tom koukal na někoho hloupého.

Byl-li ve škole veliký rámus, když vstoupil, otevřel do kořán dvěře, a když se hluk utišil: „Já du pro ředitele“, nebo: „zvířatům

nepřednáším“. A odešel. My byli jako pěny. Věděli jsme, že za chvíli přijde, a bude přednáseti jako obyčejně.

Při krasopise zas přinesl metronom, postavil na katedru, a nechal docela pomalounku tikat. Nic neřekl, poslouchal, my v úplném tichu také. Po minutě řekl nízkým, smutným hlasem: „Tak pracuje český student!“ Pak dal závažíčko níže, a metronom tikal rychleji — „tak pracuje francouzské student“. Pak přišel „švýcarské student“, a na konec dal závažíčko až dolů a tikání bylo nejrychlejší. My hádali polohlasitě: „Americké, americké student!“ a Steihauser s důrazem: „Ne, to už je blázen!“

Musím také říci něco o nás samých. ... Žili jsme spolu jako jedna šťastná rodinka a rozchod na prázdniny znamenal opravdové, upřímné loučení se věrných druhů. A po prázdninách přišli jsme k nové práci rádi, a s nadšením pracovali jsme nejen co škola žádala, ale co žádali jsme jaksi sami na sobě. Četli jsme, přednášeli, zpívali, a byli hrdi na vše, co se „naší“ školy týkalo! Ona byla ze všech „nejlepší“, „nejpokročilejší“, „nejsvornější“ atd. ...

A takto svorní chodívali jsme každým rokem se Steihauserem na výlet. Šly všechny třídy a celý sbor. Ráno již před pátou hodinou procházel městem budíček a v půl šesté byli jsme už na nádvoří ... Steihauser stál uprostřed jako hrdý vůdce před svým plukem a velel zvučným hlasem: „Prápore, pozor! K modlitbě stav!“ Každý jsme jistě v duchu veleli dále: „jedna, dvě“. Na ty dva rázy se sejmuly klobouky a hudba spustila modlitbu. Byl to okamžik tichý, vřelý, sváteční. Když poslední zvuk bubnu dozněl, velel Steihauser: „Prápore, od modlitby stav! (Zas potichu: „jedna, dvě“.) Dvojicemi v pravo, v pravo toč!“ Pak jen pokynul, hudba spustila a už se šlo vesele z města ven.

... na předposledním výletě, když všichni jsme ho obklopili, hudba zahrála jeho zamilovanou „Muziky, muziky ...“ a my s nadšením zpívali s ní. Tenkrát slzel. „Děkuju Vám, děti, jen aby to nebylo naposled!“ A bohužel, mnoho neprohádal. Dožil se jen ještě jednoho — třicátého svého výletu!

A o vánocích r. 1888 hrály zase muziky, ale smutnou! Doprovázeli jsme jej ku sv. Trojici. — Buď tam s Bohem, otče! ...